

UDK:351.765.4
Bibliid 1451-3188, 11 (2012)
Год XI, бр. 41, стр. 398–417
Изворни научни рад

Др Ана ЧОВИЋ¹

ПРАВНА РЕГУЛАТИВА У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ЖИВОТИЊА

АПСТРАКТ

Предмет овог рада биће расправа о односу човека према животињама кроз историју и статус животиња у XXI веку, као и вечито питање – да ли су животиње објекти или субјекти права. Такође, рад анализира и повећану учесталост насиља над животињама, правне прописе у области њихове заштите и могућности за побољшање система и механизма за заштиту права животиња. Приказом неких решења у упоредном праву и њиховим упоређивањем са српским решењима, покушаћемо да одговоримо на питање које би кораке требало предузети да се побољша законски оквир у овој области.

Кључне речи: Права животиња, насиље над животињама, злостављање животиња, заштита животиња.

1) УВОД

*„Ако верујете у еволуцију природним одабиром,
како можете да верујете да су се осећаји одједном појавили,
ни из чега, са људским бићима?“*

Стивен М. Сивај (*Stephen M. Sivley*), Колеџ Гетисбург, Пенсилванија.

Вековима уназад људи су злоупотребљавали своју надмоћ, а последице тога биле су трговина робљем, етничка чишћења и геноциди, присиљан рад деце и злостављање жена. Иако се чини да је све то остало у прошлости, за нама, истина је другачија. Данас се сусрећемо са истим насиљем, дискриминацијом и злоупотребом моћи, што најбоље осећају припадници

¹ Универзитет Унион – „Никола Тесла”, Београд. E-mail: tankosicana@yahoo.com.

мањинских група, као нпр. хомосексуалци. Међутим, они и други припадници мањинских група нису најугроженији. Постоје жива бића која не умеју да се споразумеју са нама, нити да нам саопште своје страхове и потребе. Због тога људи морају да говоре у њихово име и да бране њихова права. Демократско друштво свој напредак исказује и односом према животињама, који данас није на завидном нивоу. Наш суживот се игнорише, а агресивна свест и агресивно понашање врло су распрострањени. Људска врста је током развоја ширила своје саосећање, у почетку на рођаке и племе, затим на људе сличних вредности, а данас смо у прилици да продубимо саосећање за ширу заједницу створења са којима делимо земљу. Шта је то кључно што човека разликује од животиња? Неки филозофи и научници дуго су истицали да животиње нису способне да остваре самосвест јер им недостаје осећање индивидуализма. Други су веровали да животиње не жале за мртвима и да је то линија раздвајања између њих и људи. Али како онда објаснити чињеницу да слонови поред својих мртвих рођака могу стајати данима, додирујући њихова тела сурлама? Нису ретки случајеви смрти папагаја, након што утине други папагај који је са њим живео. Животиње осећају бол, патњу, доживљавају стрес, па чак и љубав. Закључак, који мало ко оспорава, јесте да је положај животиња у савременом свету нехуман, али је питање шта се конкретно у пракси ради да се такво стање промени. Од тога зависи положај и опстанак животиња, али и целокупног човечанства.

II) ПОЛОЖАЈ ЖИВОТИЊА КРОЗ ИСТОРИЈУ

Прва књига Постања каже да је Бог дао човеку власт над животињама, што није укључивало убијање животиња ради исхране, јер су људи живели од плодова са дрвећа. На самом почетку били смо вегетеријанци, а након греха и великог потопа дата нам је дозвола да свом начину исхране придодемо и животиње. У Новом завету не постоје никакве опомене против окрутности према животињама. Људска бића сматрају се једино предодређеним за живот после телесне смрти и само се људски живот сматра светињом. Од друге половине 18. века интереси животиња су и даље потчињавани интересима човека, али се јавља идеја о хуманом поступању према њима. Жан-Жак Русо се залагао за забрану лова, јер је сматрао да лов навикава људе да проливају крв.² Било је и другачијих мишљења. Тако је Кант говорио да људи према животињама немају

² М. Пауновић, *Права животиња – савремени међународни стандарди*, Правни факултет Универзитета у Београду, Буро Салај, Београд, 2004, стр. 23.

директних дужности, јер су оне само средства која служе циљу, тј човеку.³ У мрачном средњем веку организована су суђења животињама у циљу долажења до правде. Ови процеси били су у надлежности црквених судова, а примењивано је правно начело „око за око, зуб за зуб”. Овакви случајеви забележени су у књизи енглеског правника Еванса, па тако сазнајемо да је прва пресуда донета 1266. године против једне свиње, а последња 1692. Том пресудом изречена је смртна пресуда кобили.⁴ Највећи број ових пресуда постојао је у Француској, Италији, Швајцарској и Немачкој. Неморалност ових поступака је неспорна, али је ипак на неки начин промовисана правно-процесна способност животиња.⁵

III) УЧЕЊЕ И ЕКСПЛОАТАЦИЈА ЖИВОТИЊА У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ

Данас смо сведоци мучења и експлоатације животиња на различите начине. Животиње се муче на фармама, у зоо-вртovima и различитим експериментима. Основна грешка је у систему који нам дозвољава да посматрамо животиње као наше ресурсе, који постоје због нас, да буду искоришћене за исхрану или експлоатисане за спорт или новац.⁶ Ако се прихвати став радикалних анималиста који се залажу да се месна исхрана потпуно обустави и замени биљном или синтетичком, то би могло довести до потпуног нестанка ових врста домаћих животиња, јер би њихов опстанак у природи био немогућ, а узгој неисплатив. Зато би требало наћи решење које ће заштитити ове животиње, али и обезбедити њихов опстанак и заштиту од коришћења у разним експериментима.⁷ Аргументи за постојање зоолошких вртова су, пре свега, спречавање изумирања врста, што је илузија и заблуда. Оне се могу спасти само заштитом еко-система у којима живе. Уколико је неопходно да постоје, зоолошки вртови морали би да се граде тако да буду пространи вртови, слични националним парковима. Држање животиња у ограниченом простору може довести до абнормалног и

³ Ibidem, стр. 24.

⁴ Ibidem, стр. 30–31.

⁵ Ibidem, стр. 33.

⁶ T. Regan, *The struggle for animal rights*, International Society for Animal Rights, Clarks Summit, PA, 1987, стр. 47.

⁷ Према проценама, у 1980. години жртвовано је 70 милиона животиња, а поједини експерименти се изводе и понављају као потпуно непотребни, Пауновић, *op. cit.*, стр. 38–39.

самодеструктивног понашања. Тако поједине животиње гризу решетке кавеза, екстремитете, или се врте у малим круговима ходајући горе-доле.⁸ *Лов и риболов* су још један пример како човек злоупотребљава своју надмоћ над животињама. За разлику од животиња месождера које се ограничавају на ужи круг жртава, човек лови сисаре, птице, водоземце, гмизавце и бескичмењаке, без икакве разлике и преке потребе. Последице су још несагледиве, а пре свега су то нарушавање еколошког система и прекидање прехранбеног ланца. Притисак да се забрани риболов још је мањи, услед одсуства осећања људи за страдање морских и речних животиња, иако се већ догађа изумирање појединих мора, на пример Средоземног. Човек је као ловац и рибар уништио многе органске врсте, а неке је довео до ивице егзистенције. Неке животиње су ишчезле, као што је моа (крупни сродник ноја, живела је на Новом Зеланду), додо (птица из групе голубова на острву Маурицијусу), а за многе врсте китова је извесно да ће под дејством човека ускоро нестати.⁹ Човек не уништава животиње само ловом и риболовом, већ и посредно. Са променом животних услова које својом делатношћу изазива, многе животиње беже или изумиру, а велики број њих је човек несвесно прогнао, уништавајући њихова склоништа и изворе хране. Тако на пример, са исушивањем великог Панчевачког рита крај Београда, ишчезао је велики број птица, а гориле у Африци одржавају се једино под строгом заштитом.¹⁰ Брзина промена у природи под дејством човека расте све брже са порастом цивилизације, што може имати несагледиве последице по целокупно човечанство.

IV) ЖИВОТИЊЕ - ОБЈЕКТИ ИЛИ СУБЈЕКТИ ПРАВА

У правној науци заступљено је антропоцентрично гледиште по коме сваки правни поредак регулише људско понашање у друштву, па се стога и правне норме односе на људско понашање. Схватање по коме животиње нису субјекти права оправдава се тиме што оне нису способне да буду морални субјекти, тј. да поступају исправно или неисправно, нити су интелектуално компетентне. Како објаснити онда то, што у правној теорији постоји сагласност да правни субјекти могу бити и различите друштвене творевине којима правни поредак признаје овлашћења и обавезе? Ти субјекти права

⁸ Ibidem, str. 41–42.

⁹ С. Станковић, *Екологија животиња*, Завод за издавање уџбеника Социјалистичке Републике Србије, Београд, 1968, стр. 331.

¹⁰ Ibidem, str. 333–334.

називају се правна лица, а чак се називају и вештачким или моралним лицима (*personnes morales*). Како објаснити то да мале бебе, па чак и нерођена деца у неким случајевима имају права? Зашто пуномоћник не би могао да покрене правну процедуру у корист неке животиње? Постоје предлози да се животињама призна ограничени или тзв. пасивни субјективитет. У том случају, о правним овлашћењима животиња би се бринули људи у својству њихових адвоката, односно заступника, а животиње би се третирали као специфични субјекти права који су носиоци правних овлашћења, али не и правних обавеза.¹¹ Присталице тзв. проширене теорије људских права сматрају да животиње, као и људи, имају основна правна овлашћења, а посебно право да буду третиране са поштовањем.¹² Један од аргумената је и то што постоје субјективна права која нису позитивноправног већ су моралног порекла и она се не дугују држави, већ их људско биће има самим тим што је људско биће. Тако се може рећи да су основна права животиња која им припадају као бићима, право на живот, право на неповредивост слободе, право на станиште примерено врсти, право да их човек не повређује и право животиња на људско старање. Први кораци предузети су на унутрашњем и међународном плану и животиње и правно посматрано постају наша субића.

V) ПРАВНА РЕГУЛАТИВА У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ЖИВОТИЊА

Међународне конвенције о заштити животиња

У периоду пре II светског рата, две најважније усвојене конвенције биле су Конвенција о заштити фауне и флоре у њиховом природном стању од 1933. и Конвенција о заштити природе и очувању дивљег животињског света у западној хемисфери од 1940. године. После II светског рата под окриљем УН донет је велики број конвенција, од којих су најважније следеће:

Заштита животиња на универзалном плану

1. *Међународна конвенција о заштити птица*¹³ – усвојена у Паризу 18. октобра 1950. године. Ова конвенција је антропоцентрична, јер од заштите изузима неке птице које угрожавају ратарску или животињску

¹¹ Пауновић, *op. cit.*, стр. 171.

¹² *Ibidem*, стр. 188.

¹³ Међународна конвенција о заштити птица, *Службени лист СФРЈ*, бр. 6/73.

производњу, као и птице које могу послужити у научној и образовној сфери.

2. *Конвенција о мочварама које су од међународног значаја, особито као пребивалиште птица мочварица*¹⁴ – усвојена у Ирану 1971. године. Србија је ратификовала ову конвенцију, као и претходну.
3. *Конвенција о међународној трговини угроженим врстама дивље фауне и флоре*¹⁵ – усвојена у Вашингтону 3. марта 1973. Врсте су подељене у три групе. У првој групи се налазе врсте којима прети опасност од изумирања и којима је трговина забрањена, у другој се налазе врсте којима тренутно не прети опасност од изумирања, али може да запрети, и у трећој групи се налазе оне врсте које су ретке у појединим земљама па их оне пријављују у циљу спречавања или ограничавања експлоатације. Незаконита трговина животињама се и даље наставља и то највише из неразвијених земаља према Европи, Јапану и САД.
4. *Конвенција о очувању миграторних врста дивљих животиња*¹⁶ – усвојена у Бону 1979. године.
5. *Конвенција о биолошкој разноврсности*¹⁷ – усвојена у Рио де Жанеиру 5. јуна 1992. године. Овом конвенцијом морална обавеза човека да заштити биолошку разноврсност претвара се у правну. Указује се на неопходност заштите екосистема (заједнице биљака, животиња и микроорганизама, који међусобно делују као једна еколошка целина).

Европске конвенције о заштити животиња

1. *Конвенција о очувању европског дивљег живота и природних станишта*¹⁸ – усвојена у Берну 19. септембра 1979. године. Конвенција унапређује заштиту која постоји на универзалном плану. Основни недостатак ове конвенције је то што се државама уговорницама оставља могућност да

¹⁴ Конвенција о мочварама које су од међународног значаја, особито као пребивалиште птица мочварица, ратификована 27. априла 1992.

¹⁵ Конвенција о међународној трговини угроженим врстама дивље фауне и флоре, *Службени гласник СРЈ*, бр. 11/2001.

¹⁶ Конвенција о очувању миграторних врста дивљих животиња, *Службени гласник РС*, бр.102/97.

¹⁷ Конвенција о биолошкој разноврсности, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 11/2001.

¹⁸ Конвенција о очувању европског дивљег живота и природних станишта, *Службени гласник РС*, бр. 102/07.

ставе резерву у погледу неких врста наведених у додацима, услед чега њена примена значајно зависи од националних законодавастава.

2. *Европска конвенција о заштити животиња у међународном превозу*¹⁹ – донета у Паризу 13. децембра 1968. године, а ступила на снагу 1971. године. Овом конвенцијом прописани су минимални услови за транспорт животиња.
3. *Европска конвенција о заштити животиња које се узгајају на пољопривредним газдинствима*²⁰ – усвојена у Стразбуру 10. марта 1976. године. Одредбе Конвенције које се односе на њено спровођење, своде се на препоруке које су само неке уговорнице испуњавале. Основан је Стални комитет који доноси препоруке, али ако две или више уговорнице или Европска унија пошаљу обавештење да неће спроводити препоруку, она престаје да важи.
4. *Европска конвенција за заштиту животиња за клање*²¹ – усвојена у Стразбуру 10. маја 1979. године. У преамбули се истиче да се конвенција усваја и да би месо било квалитетније, јер се сматра да страх, патња и бол који се наносе животињи за време клања могу утицати на његов квалитет. Такође, допушта се и могућност да држава уговорница одобри клање без омамљивања уколико то налажу религиозни ритуали. Надзорни механизам овом конвенцијом није предвиђен. Све ово указује на одсуство стварне жеље да се ове животиње заиста заштите.
5. *Европска конвенција о заштити кичмењака употребљених за експерименталне и друге научне сврхе* – усвојена у Савету Европе 18. марта 1986. године. Установљена су правила која се морају поштовати приликом извођења експеримената, као и у погледу врста животиња које се могу користити за експерименте. Никакав надзорни механизам није успостављен.
6. *Европска конвенција о заштити кућних љубимаца*²² – усвојена у Савету Европе 13. новембра 1987. године. Убијање животиња се у

¹⁹ Европска конвенција о заштити животиња у међународном превозу, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 6/96.

²⁰ Европска конвенција о заштити животиња које се узгајају на пољопривредним газдинствима, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 6/96; датум ратификације 28. фебруар 2001.

²¹ Европска конвенција за заштиту животиња за клање, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 6/96; датум ратификације 28. фебруар 2001.

²² Европска Конвенција о заштити кућних љубимаца, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 1/2010.

начелу не забрањује, него посредно, па се тако каже да је исто дозвољено ветеринару или другој компетентној особи. На питање ко је компетентан и како се компетенција процењује, Конвенција не даје одговор. Друга велика мана је непостојање надзорног механизма. Са друге стране, посебно је значајна јер покреће питање лутајућих животиња, пре свега паса луталица.

Животну средину као једну од приоритетних области дефинише и Уговор о Европској унији из 1992. године и Уговор из Амстердама из 1999, коме је придодат Протокол о заштити и добробити животиња. Овај протокол је значајан, јер представља документ који животињама признаје својство осећајних бића, као и Лисабонски споразум из 2007. године.²³ У области кривичноправне заштите животиња у Европској унији, значајна је Директива посвећена заштити животне средине путем кривичног права из 2008. године која прописује само минималне стандарде и употребљава израз „груби нехат” или „груби немар”, што указује на то да понашања учињена са несвесним нехатом не морају бити нужно санкционисана националним законодавствима.²⁴ У јануару 2012. године Европска комисија је усвојила Стратегију за заштиту и добробит животиња за период 2012–2015. године, а оправдано се примећује да се она не бави заштитом дивљих животиња, заштитом потрошача и очувањем одрживог развоја.²⁵

Правна регулатива у САД

Правна регулатива у области заштите животиња разликује се у појединим државама САД. У држави Мисисипи санкционишу се:

1. суровост према живим бићима; прописана казна је до 6 месеци затвора и/или новчана казна у износу до 1.000 долара;²⁶
2. опхођење на свиреп начин;²⁷
3. ускраћивање воде и хране;²⁸

²³ А. Батрићевић, „Заштита добробити животиња у праву Европске уније”, *Европско законодавство*, бр. 39–40/2012, стр. 313, 314.

²⁴ *Ibidem*, стр. 324.

²⁵ *Ibidem*, стр. 326.

²⁶ Miss. Code Ann. § 97-41-1, Miss. Code Ann. § 99-19-31.

²⁷ Miss. Code Ann. § 97-41-5.

²⁸ Miss. Code Ann. § 97-41-7, Miss. Code Ann. § 97-41-13.

4. пропуштање да се обезбеди неопходно издржавање; прописана казна за дела из тачке 2, 3 и 4 је до 100 дана затвора и/или новчана казна у износу од 100 долара;²⁹
5. окрутност према мачкама и псима; прописана казна је 6 месеци затвора и/или 1.000 долара новчане казне, а за тежи облик дела 6 месеци затвора и/или 2.500 долара ако је дело учињено први пут, односно до 5 година затвора и/или 5.000 долара ако је реч о поврату;³⁰
6. тровање животиња; прописана је казна затвора у трајању до 3 године и новчана у износу од 500 долара;³¹
7. сексуално злостављање животиња је кривично дело за које је прописана казна затвора у трајању до 10 година;³² и
8. организовање различитих борби животиња представља прекршај.³³

У Мисисипију тежи облик окрутности према псима и мачкама (уколико дело није учињено први пут) и тровање животиња представљају кривична дела, док остале радње представљају прекршаје. Суд може одлучити да особу осуђену за окрутност понашање према псима или мачкама упути на саветовање и процену менталног здравља.³⁴ Суд може да наложи трајно одузимање животиње уколико власник не може или је неспособан да се брине о њој,³⁵ али и да донесе одлуку којом починиоцу дела забрањује поседовање животиња у будућности.³⁶

Држава Хаваји санкционише:

1. напуштање животиња;³⁷ прописана је казна затвора у трајању до 30 дана и/или новчана казна у износу до 1.000 долара;³⁸

²⁹ Miss. Code Ann. § 97-41-9.

³⁰ Miss. Code Ann. § 97-41-16 (a) (b), Miss. Code Ann. § 97-41-16 (2) (a), Miss. Code Ann. § 97-41-16 (2) (b) (i), Miss. Code Ann. § 97-41-16 (2) (b) (ii).

³¹ Miss. Code Ann. § 97-41-17.

³² Miss. Code Ann. § 97-29-59.

³³ Miss. Code Ann. § 97-41-11.

³⁴ Miss. Code Ann. § 97-41-16 (3) (b) (ii) (1).

³⁵ Miss. Code Ann. § 97-41-2 (5).

³⁶ Miss. Code Ann. § 97-41-2 (6).

³⁷ Haw. Rev. Stat. § 143-2.6.

³⁸ Haw. Rev. Stat. § 706-663, Haw. Rev. Stat. § 706-640.

2. окупност према животињама³⁹ и присвајање животиња;⁴⁰ максимална казна за ова дела је иста и износи до годину дана затвора и/или новчана казна до 2.000 долара;
3. за тежи облик суровости прописана казна је до пет година затвора и/или новчана казна до 10.000 долара;⁴¹ и
4. различите борбе животиња санкционисане су као прекршаји, а организовање борбе паса представља кривично дело.⁴²

У држави Флорида за тровање и напуштање животиња прописана је казна затвора до годину дана и/или новчана казна до 5.000 долара.⁴³ Иста казна прописана је и за окупност према животињама, а ако је такво поступање животињи проузроковало сувишну патњу или смрт, може се изрећи казна затвора до 5 година и/или новчана казна до 10.000 долара.⁴⁴ У овом случају суд учиниоцу може одредити обавезу да се подвргне психолошком саветовању и посебном програму лечења.⁴⁵ Суд може учиниоцу забранити и поседовање животиња у будућности.⁴⁶ Сексуално злостављање животиња и организовање борби бикова представљају прекршаје,⁴⁷ а убијање и сакаћање регистрованих коња и говеда и организовање борби животиња, као и учествовање у њима у својству посматрача, представљају кривична дела.⁴⁸ И у другим државама се, са одређеним разликама у законској регулативи, санкционишу мучење и рањавање животиња,⁴⁹ окупност према животињама,⁵⁰ злонамерно или

³⁹ Haw. Rev. Stat. § 711-1108.5, Haw. Rev. Stat. § 711-1109.

⁴⁰ Haw. Rev. Stat. § 711-1109.6.

⁴¹ Haw. Rev. Stat. § 711-1108.5, Haw. Rev. Stat. § 706-660, Haw. Rev. Stat. § 706-640.

⁴² Haw. Rev. Stat. § 711-1109 (1) (d), Haw. Rev. Stat. § 711-1109.3.

⁴³ Fla. Stat. Ann. § 828.08.

⁴⁴ Fla. Stat. Ann. § 828.12, Fla. Stat. Ann. § 828.12 (1), Fla. Stat. Ann. § 828.12 (2).

⁴⁵ Fla. Stat. Ann. § 828.12 (2) (a).

⁴⁶ Fla. Stat. Ann. § 828.073 (4) (c).

⁴⁷ Fla. Stat. Ann. § 828.126, Fla. Stat. Ann. § 828.121.

⁴⁸ Fla. Stat. Ann. § 828.122, Fla. Stat. Ann. § 828.125.

⁴⁹ N.Y. Agric. & Mkts. Law § 353.

⁵⁰ N.Y. Agric. & Mkts. Law § 353-a, Cal. Pen. Code § 597 (b), Ala. Code § 13A-11-14, Wash. Rev. Code § 16.52.205, 16.52.207, Mont. Code Ann. § 45-8-211, 45-8-217, Va. Code Ann. §§ 3.2-6570(a),(b), N.M. Stat. Ann. §§ 30-18-1(a)-(d), Ohio Rev. Code Ann. § 959.13, N.H. Rev. Stat. Ann. § 644:8, Tenn. Code Ann. § 39-14-202.

намерно повређивање и убијање,⁵¹ злостављање,⁵² запуштање,⁵³ напуштање,⁵⁴ пропуштање да им се обезбеди храна и вода (одговарајућа нега),⁵⁵ тровање и покушај тровања,⁵⁶ бацање штетних супстанци на јавном месту,⁵⁷ затварање кућних љубимаца у возилима током екстремних температура,⁵⁸ окрутност приликом транспорта,⁵⁹ различите активности у вези са борбама животиња,⁶⁰ и сексуално злостављање.⁶¹

VI) АНАЛИЗА ПРОПИСА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

На нашим просторима животиња се још третира као ствар, што се може закључити из праксе судова који приликом примене Закона о облигационом односима, животињу третирају као опасну ствар. Помак је ипак направљен, јер је 10. јуна 2009. године ступио на снагу Закон о добробити животиња.

⁵¹ Cal. Pen. Code § 597 (a), Ala. Code § 3-1-10, Ind. Code § 35-46-3-12(b),(c) (наглашено је да се штите само кичмењаци), Wash. Rev. Code § 9.08.070, Va. Code Ann. § 18.2-144, Ohio Rev. Code Ann. § 959.02 (повређивање), S.C. Code Ann. § 16-11-510(A), Tenn. Code Ann. § 39-14-205.

⁵² Or. Rev. Stat. § 167.315, 167.320.

⁵³ Or. Rev. Stat. § 167.325, 167.330.

⁵⁴ N.Y. Agric. & Mkts. Law § 355, Cal. Pen. Code § 597 f, Ind. Code § 35-46-3-7, Va. Code Ann. § 3.2-6504, Ohio Rev. Code Ann. § 959.01, Or. Rev. Stat. § 167.340, S.C. Code Ann. § 47-1-70.

⁵⁵ N.Y. Agric. & Mkts. Law § 356, Cal. Pen. Code § 597.1.

⁵⁶ N.Y. Agric. & Mkts. Law § 360, Cal. Pen. Code § 596, Wash. Rev. Code § 16.52.190, Ohio Rev. Code Ann. § 959.03.

⁵⁷ N.Y. Agric. & Mkts. Law § 362.

⁵⁸ N.Y. Agric. & Mkts. Law § 353-d, N.H. Rev. Stat. Ann. § 644:8-aa (повређивање излагањем екстремним температурама).

⁵⁹ Cal. Pen. Code § 597 a, Wash. Rev. Code § 16.52.080.

⁶⁰ N.Y. Agric. & Mkts. Law § 351 (узгајање и продаја животиња које су намењене учествовању у борбама представљају кривична дела, а прекршаји су поседовање и држање ових животиња, као и учествовање у борбама у својству посматрача), Cal. Pen. Code § 597 b, 597 c, 597 h, 597 j, Ala. Code § 13A-12-4, 13A-12-5, 13A-12-6, Wash. Rev. Code § 16.52.117, Mont. Code Ann. § 45-8-210, Va. Code Ann. § 3.2-6571, N. M. Stat. Ann. § 30-18-9, Ohio Rev. Code Ann. § 959.15, N.H. Rev. Stat. Ann. § 644:8-a, Or. Rev. Stat. § 167.355 - 167.433, S.C. Code Ann. §§ 16-27-20 to 80.

⁶¹ N.Y. Penal Law § 130.20, Cal. Pen. Code § 286.5, Wash. Rev. Code § 16.52.205(3),(4), Mont. Code Ann. § 45-5-505, Va. Code Ann. § 18.2-361, Or. Rev. Stat. § 167.333, § 181.594(5),(6), S.C. Code Ann. § 16-15-120.

Радње противправног поступања у вези са нарушавањем добробити животиња, инкриминисане су следећим прописима:

1. *Устав Републике Србије*⁶²

Члан 74: „Свако има право на здраву животну средину и на благовремено и потпуно обавештавање о њеном стању. Свако, а посебно Република Србија и аутономна покрајина, одговоран је за заштиту животне средине. Свако је дужан да чува и побољшава животну средину.” Члан 97 (9): „Република Србија уређује и обезбеђује одрживи развој; систем заштите и унапређења животне средине; заштиту и унапређивање биљног и животињског света; производњу, промет и превоз оружја, отровних, запаљивих, експлозивних, радиоактивних и других опасних материја.”

2. *Закон о јавном реду и миру*⁶³

Члан 17: „Ко без надзора или без заштитних средстава држи опасне животиње које другог могу претрашити или повредити или ко на јавном месту злоставља животиње, односно на други начин са њима сурово поступа, казниће се новчаном казном до 20.000 динара.”

3. *Закон о ветеринарству*⁶⁴

Члан 138: „Забрањено је злоупотребљавати или мучити животиње.

Власници и држаоци животиња морају се односити према својим животињама на хуман начин и штитити их од патње и бола тако што ће без одлагања обезбедити одговарајућу ветеринарску помоћ. Током транспорта и клања, животиње не смеју бити изложене лошем поступању или патњи. Објекти у којима се држе животиње морају бити уређени и опремљени на начин којим се обезбеђује задовољавање биолошких потреба животиња, у зависности од врсте и категорије животиња. Научноистраживачке експерименте на животињама могу да изводе само стручна лица у ветеринарским, медицинским, фармацеутским и другим научним установама, а током експеримента животиње не смеју бити изложене лошем поступању или патњи. Забрањено је организовати, финансирати или бити домаћин борбе између животиња исте или различитих врста.”

⁶² Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 35/06.

⁶³ Закон о јавном реду и миру, *Службени гласник РС*, бр. 51/92, 53/93, 67/93 и 48/94.

⁶⁴ Закон о ветеринарству, *Службени гласник РС*, бр. 91/05.

4. Закон о ловству⁶⁵

Члан 4. и 6: „Забрањено је прогањање, злостављање или намерно узнемиравање дивљачи, односно уништавање или угрожавање опстанка било које врсте дивљачи у природи.”

5. Кривични законик⁶⁶

Кривични законик прописује санкционисање дела која се директно или индиректно односе на заштиту добробити животиња: Убијање и мучење животиња (члан 269), Борбе животиња (члан 269 ст. 3), Несавесно пружање ветеринарске помоћи (члан 271), Производња штетних средстава за лечење животиња (члан 272), Загађивање хране и воде за исхрану односно напајање животиња (члан 273), Незаконит лов (члан 276), Незаконит риболов (члан 277).

Када се говори о *добробити животиња*, мисли се пре свега на хумани третман свих животиња, при свим видовима њихове експлоатације, и сматра се да људи могу користити животиње све док је смањена или елиминисана њихова патња. Облици поступања према животињама у овом случају варира од оних који подразумевају одсуство свих облика физичког злостављања, до оних који подразумевају одсуство психолошког малтретирања животиња. Добробит животиња своди се на омогућавање животињама да уживају:

1. слободу од глади и жеђи (могућност приступа свежој води и храни);
2. слободу од nelaгодности (обезбеђење заклона и места за одмор);
3. слободу од бола, повреде или болести;
4. слободу да испоље природно понашање (одговарајући простор, смештај и друштво других животиња исте врсте); и
5. слободу од страха и стреса.⁶⁷

Филозофија *права животиња* разликује се у односу на концепцију добробити. У овом случају сматра се да животиње имају одређена неотуђива „морална права”, а поједини заступници ове идеје сматрају да животиње не треба да се користе за било који циљ од стране људи, укључујући и храну, облачење или истраживање.⁶⁸ Чињеница је и да су животиње конкуренти

⁶⁵ Закон о ловству, *Службени гласник РС*, бр. 39/93, 44/ 93, 60/ 93.

⁶⁶ Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09 и 111/09.

⁶⁷ Батрићевић, *op. cit.*, стр. 310, 311.

⁶⁸ Пауновић, *op. cit.*, стр. 159.

човеку у исхрани, па би у случају пуштања на слободу свих припитомљених врста, дошло до померања у ланцу исхране, а многе од ових животиња прапуштене саме себи, не би могле дуго да преживе. Оно што одговара реалности јесте, да се животињама загарантује право на живот у складу са њиховом врстом и свођење на најмању могућу меру, у третману права животиња, њихове патње, бола, стреса и повређивања. У Националној стратегији одрживог развоја између осталог пише да су „у порасту поједини облици насиља (насиље у породици, насиље међу вршњацима, насиље према животињама), а прати их толеранција према различитим облицима вербалног и невербалног агресивног и насилног понашања”.⁶⁹ На овај начин она доводи у везу насиље према животињама са другим облицима насилничког понашања. Усвајањем Закона о добробити животиња предузет је значајан корак у заштити и побољшању положаја животиња. У члану 3. ст. 3. утврђује се дужност сваког грађанина да спречи и пријави све облике злостављања животиња и угрожавања њиховог живота, здравља и добробити, Министарству унутрашњих послова или Министарству надлежном за послове ветеринарства. Уводи се инспекцијски надзор Министарства преко ветеринарских инспектора над спровођењем закона и прописа донетих на основу њега и прописују се новчане казне у висини од 100.000 динара до 1.000.000 динара. Међутим, свест људи о потреби да се животиње бескомпромисно заштите је на ниском нивоу или уопште и не постоји.⁷⁰

⁶⁹ Национална стратегија одрживог развоја, *Службени гласник РС*, бр. 57/2008.

⁷⁰ Примери злостављања животиња у Србији су бројни. О великом броју њих шира јавност не сазна никада. Известан број ових случајева добије простор у медијима, а мањи број и судски епилог. Најпознатији случајеви злостављања животиња у протеклих неколико година били су следећи: У новембру 2006. Мирољуб Савић из Латковића код Љига, усмртио је пса који је био у власништву његове комшинице, тако што га је отровао, затим му испалио два хица у главу из пушке, а онда га је везавши за браник аутомобила вукао десет километара до депоније у Љигу. Он је осуђен на *тримесечну казну затвора условно на годину дана*.

У мају 2007. године Слободан Плећаш је осуђен на *четири месеца затвора условно на три године*, јер је претукао а затим антенским каблом везао пса за куку аутомобила и тако га вукао 300 метара.

У јулу 2007. године Драшко Милосављевић из Рашевице код Параћина, проглашен је кривим за мучење и убијање пса. Изречена му је *новчана казна* у износу од 50.000 динара. Након што је изударао пса, окривљени га је бацио са моста у реку уз коментар: „Сада ће да буде Цигани лете на небо.”

2009. године Иштван Кочиш из Новог Бечеја, осуђен је на *три месеца затвора условно* због кривичног дела убијања и мучења животиња, а 2010. је Ружица В. секиром исекла скотну женку стафорда у насељу Калуђерица, зато што је преко срушене ограде прешла у њено двориште.

VII) СТРАТЕГИЈА ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ЗАШТИТЕ И ПОЛОЖАЈА ЖИВОТИЊА - ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

У периоду од 2001. до 2005. године, Организацији за поштовање и бригу о животињама „Орка”, за помоћ због злостављања животиња обратило се више од 2.500 грађана. У току 2009. године овој организацији је поднето више од 4.000 пријава за злостављање животиња, а београдска полиција забележила је више од 6.500. Постоји очигледан несклад између броја пријављених злостављања и броја донетих пресуда, упркос постојању законске регулативе. Закони се не примењују, поступци се не покрећу, а када се покрену и доведу до краја, изричу се срамно благе казне (изрицање новчаних казни и условних осуда). Свест људи о потреби да се поштује достојанство животиња и неопходности доследног кажњавања починиоца ових дела, у самом је зачетку. Судска пракса наше земље у овој области још каска за праксом судова развијених земаља. Санкционисањем злостављања животиња штите се основне вредности на којима почива друштво. Сви психолози се слажу, да су људи који су агресивни према животињама склони и агесији према људима. Аг्रेसија према животињама се повезује са различитим психијатријским болестима и криминогеним понашањем. Многа истраживања потврдила су постојање узрочно-последичне везе између убијања и злостављања животиња и других облика девијантних и криминалних понашања.⁷¹ Санкционисање оваквог понашања је део шире борбе за елиминисање насиља у друштву. Неопходно је обезбедити складан заједнички живот људи и животиња и регулисати односе државе, друштва и појединаца према животињама. Неки кораци у стратегији за унапређење заштите и положаја животиња били би следећи:

1. *Образовни рад са децом и наставницима* у циљу укључивања образовања и васпитања о добробити животиња у наставни план и програм, на свим образовним нивоима;

2011. године пресудом Основног суда у Панчеву, Јану Хуравеку из Ковачице, који је проглашен кривим за кривично дело злостављање и убијање животиња, изречена је казна затвора у трајању од осам месеци, условно на годину дана.

Прва пресуда за тровање животиња изречена је у Параћину Драгиши Мирковићу. Он је 26. маја 2010. године отровао пса расе бели швајцарски овчар, након чега је осуђен на новчану казну у износу од 70.000 динара која ће се заменити казном затвора у трајању од 70 дана, ако се не плати у року од 15 дана. Интернет, http://orca.rs/vesti/2011/03/23/prva-presuda-za-trovanje-zivotinja_model-nadleznima.html.

⁷¹ А. Батрићевић, „Деца и злостављање животиња – криминолошки, виктимолошки и кривичноправни аспекти”, *Телма*, бр. 3/2011, стр. 58.

2. *Пружање подршке грађанима* кроз информисање, саветодавну помоћ, административну и правну помоћ и сервисе за удомљавање и проналазак изгубљених животиња;
3. *Укључивање медија* у промоцију изградње система који ће унапредити заштиту животиња;
4. *Изградња прихватилишта* у циљу решавања проблема напуштених животиња на хуман начин;
5. Злостављање животиња је социјално неприхватљиво понашање које изазива бол, патњу, стрес и/или смрт животиње, а подразумева занемаривање, физичко, сексуално и психолошко злостављање. До 1. јануара 2006. године када су усвојене измене Кривичног законика, злостављање животиња било је прекршај за који су биле прописане ниске новчане казне у износу од 500 до 1.000 динара, без адекватног надзора, што је довело до тога да скоро никада није била изречена казна. Са друге стране, у друштву је постојао, и још постоји, висок степен толеранције према таквом понашању. Чињеница да је изменама Кривичног законика злостављање животиња квалификовано као кривично дело, представља значајан корак, али би било неопходно и *унапредити кривичноправну заштиту животиња*, тако што ће се повећати казне за кривично дело „убијање и мучење животиња”, прописати кажњавање за покушај извршења овог кривичног дела и предвидети ново кривично дело „напуштање животиња”. Борбе животиња су инкриминисане 2009. године (чл. 269. ст. 3. Кривичног законика);
6. У случају да малолетник узраста од 14 до 18 година учини кривично дело убијања и злостављања животиња, кроз примену васпитног налога укључивање у рад хуманитарних организација или послове социјалног и еколошког садржаја, најбоље би могла да се развије његова лична одговорност. Када малолетник учини неки од прекршаја предвиђених Законом о добробити животиња, Законом о ветеринарству и Законом о јавном реду и миру, било би најпримереније, у складу са Законом о прекршајима, одредити му *васпитну меру* – обавезу да се укључи у рад хуманитарних организација или у послове еколошког, социјалног или локалног значаја без накнаде;⁷²
7. Увести институцију *адвоката за добробит животиња*, који може подносити тужбе на основу кривичне одговорности против оних који прекрше Закон о добробити животиња и који би имао могућност да

⁷² Ibidem, стр. 69.

испитује оптужене и сведоке. Тако је нпр. у кантону Цирих, уведена институција адвоката за добробит животиња, који може подносити тужбе на основу кривичне одговорности против оних који прекрше Закон о добробити животиња кантона Цирих. Он има право на испитивање оптужене особе и сведока, као и право жалбе на првостепену одлуку федералним органима;

8. *Унапредити уставноправну заштиту животиња* по угледу на европске државе, попут Немачке и Швајцарске.⁷³ Немачка је прва европска земља која је чланом 20а свога устава зајемчила заштиту животињама. Овај члан гласи: „Имајући у виду сопствену одговорност према будућим генерацијама, држава штити природне основе живота и животиње, и то у оквиру уставног поретка, путем законодавне, а на основу закона и права, путем извршне и судске власти.” Такође, Устав Бразила у чл. 225 (1) (VII) прописује обавезу заштите флоре и фауне.⁷⁴ Пресуде Европског суда за људска права у овој области, извршиле су одређени утицај на промоцију и унапређење права животиња.⁷⁵

Није мали број оних који промоцију права и заштите животиња сматрају сувишним, јер мисле да постоје „преча посла” од тога. Тако се могу чути коментари да животи животиња постају вреднији од живота људи и да се више пажње и простора посвећује злостављању животиња у времену када се свакодневно губе људски животи. Док људи не буду схватили да постоји

⁷¹ А. Батрићевић, „Деца и злостављање животиња – криминолошки, виктимолошки и кривичноправни аспекти”, *Темид*, бр. 3/2011, стр. 58.

⁷² *Ibidem*, стр. 69.

⁷³ Видети чл. 80. Устава Швајцарске, Интернет, http://www.servat.unibe.ch/icl/sz00000_.html и чл. 20а Устава Немачке, Интернет, http://www.servat.unibe.ch/icl/gm00000_.html.

⁷⁴ J. Vanpek, V., Chapman, *Legislative and regulatory options for animal welfare*, Food and agriculture organization of the United Nations, Rome, 2010, стр. 29, Интернет, <http://www.fao.org/docrep/013/i1907e/i1907e01.pdf>.

⁷⁵ Тако је у случају *ВГТ против Швајцарске* (бр. 24699/94), Европски суд за људска права одлучио да је дошло до повреде чл. 10 (слобода изражавања) Европске конвенције о људским правима, и наложио исплату 20.000 швајцарских франака за трошкове поступка швајцарском удружењу од стране државе. Ово удружење је у Швајцарској било регистровано као удружење које се бави заштитом и добробити животиња и стварањем телевизијских реклама које су контраст рекламама које прави индустрија меса. У једном кадру се показивала стаја свиња са малим преградама и ти услови су упоређени са условима у концентрационим логорима. Реклама се завршавала речима: „Једите мање меса, зарад вашег здравља, животиња и ваше околине”, а телевизија на којој је реклама требало да се емитује, одбила је емитовање због њеног наводног „политичког карактера”. *Правни информатор*, бр. 7–8/2001, Београд.

зачарани круг насиља, док се значај насиља над било којим живим бићем буде омаловажавао и толерисао, из тог круга нећемо изаћи. Биће само питање времена када ће жртве насиља постати они који насиље деле на неприхватљиво и прихватљиво, а жртве насиља на оне које треба заштити и оне чија је заштита сувишна. Праведност налаже да се заштита од насиља обезбеди свим живим бићима. Тако аутор Реган закључује да је стара пословица о немогућности озакоњења морала можда истинита, али да већи морални и правни проблем представља немогућност да се озакони правда.⁷⁶

VIII) ИЗВОРИ

1. Alabama Code, Интернет, <http://codes.lp.findlaw.com/alcode>.
2. Батрићевић, А., „Деца и злостављање животиња – криминолошки, виктимолошки и кривичноправни аспекти”, *Темида*, бр. 3/2011.
3. Батрићевић, А., Заштита добробити животиња у праву Европске уније, *Европско законодавство*, бр. 39–40/2012.
4. California Penal Code, Интернет, http://www.leginfo.ca.gov/.html/pen_table_of_contents.html.
5. Code of Virginia, Интернет, <http://lis.virginia.gov/000/src.htm>.
6. Dunn, L. and others, *Animal protection laws of the United States of America and Canada*, Animal Legal Defense Fund, 2012. Интернет, <http://aldf.org/article.php?id=259>.
7. Европска конвенција о заштити животиња које се узгајају на пољопривредним газдинствима, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 6/96.
8. Европска конвенција о заштити животиња у међународном превозу, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 6/96.
9. Европска конвенција за заштиту животиња за клање, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 6/96.
10. Hawaii Revised Statutes Ann., Интернет, http://www.animallaw.info/statutes/stushist711_1109.htm.
11. Интернет, http://orca.rs/vesti/2011/03/23/prva-presuda-za-trovanje-zivotinja_model-nadleznima.html.
12. Интернет, <http://www.gencourt.state.nh.us/rsa/html/indexes/default.html>.
13. Интернет, <http://www.nmonesource.com/nmpublic/gateway.dll/?f=templates&fn=default.ht>.
14. Интернет, <http://www.scstatehouse.gov/code/t39c015.php>.

⁷⁶ Regan, op. cit., стр. 173.

15. Конвенција о биолошкој разноврсности, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 11/2001.
16. Конвенција о међународној трговини угроженим врстама дивље фауне и флоре, *Службени лист СРЈ*, бр.11/2001.
17. Конвенција о очувању европског дивљег живота и природних станишта, *Службени гласник РС*, бр. 102/07.
18. Конвенција о очувању миграторних врста дивљих животиња, *Службени гласник РС*, бр.102/97.
19. Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/05, 88/05, 107/2005, 72/2009 и 111/2009.
20. Међународна конвенција за заштиту птица, *Службени лист СФРЈ*, бр. 6/73.
21. Mississippi Code of 1972 Unannotated, Интернет, <http://www.lexisnexis.com/hottopics/mscode/>.
22. Montana Code Annotated, Интернет, http://data.opi.mt.gov/bills/mca/..%5Cmca_toc%5Cindex.htm.
23. Национална стратегија одрживог развоја, *Службени гласник РС*, бр. 57/2008.
24. New Mexico Statutes, доступно на
25. NY Code – Agriculture and Markets, Интернет, <http://codes.lp.findlaw.com/nycode/AGM>.
26. Ohio Revised Code, Интернет, <http://codes.ohio.gov/orc>.
27. Oregon Revised Statutes, Интернет, <http://www.leg.state.or.us/ors/>.
28. Пауновић, М., *Права животиња – савремени међународни стандарди*, Правни факултет Универзитета у Београду, Ђуро Салај, Београд, 2004.
29. *Правни информатор*, бр. 7–8/2001.
30. Regan, T., *The struggle for animal rights*, International Society for Animal Rights, Clarks Summit, PA, 1987.
31. Revised Statutes of New Hampshire, доступно на
32. South Carolina Code of Laws Unannotated, доступно на
33. Станковић, С., *Екологија животиња*, Завод за издавање уџбеника Социјалистичке Републике Србије, Београд, 1968.
34. Tennessee Code Unannotated, Интернет, <http://www.lexisnexis.com/hottopics/tncode/>.
35. The Florida Statutes, Интернет, <http://www.leg.state.fl.us/statutes/>.
36. Устав Немачке, Интернет, http://www.servat.unibe.ch/icl/gm00000_.html.
37. Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 35/06.
38. Устав Швајцарске, Интернет, http://www.servat.unibe.ch/icl/sz00000_.html.

39. Vapnek, J., Chapman, V., *Legislative and regulatory options for animal welfare*, Food and agriculture organization of the United Nations, Rome, 2010, Интернет, <http://www.fao.org/docrep/013/i1907e/i1907e01.pdf>.
40. Закон о добробити животиња, *Службени гласник РС*, бр. 41/09.
41. Закон о јавном реду и миру, *Службени гласник РС*, бр. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94.
42. Закон о ловству, *Службени гласник РС*, бр. 39/93, 44/93, 60/93.
43. Закон о ветеринарству, *Службени гласник РС*, бр. 91/05.

LEGAL REGULATION OF ANIMAL WELFARE

ABSTRACT

This paper will be discussed on the relationship of man to animals through history and status of animals in the 21 century and the eternal question of whether they are objects or subjects of rights. Also, analyze the increased incidence of violence against animals, legal regulations in the area of their protection and opportunities for improving the system and mechanisms for the protection of animal rights. Depicting some solutions in Comparative Law and their comparison with the Serbian solutions, will answer the question of what steps need to be taken to improve the legal framework in this area.

Key words: Animal rights, violence against animals, animal abuse, the protection of animals.